

ИЖТИМОЙИ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

1-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-1

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

SPECIAL ISSUE-1

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

№SI-1 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9556-2026-SI-1>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Сеитов Азамат Пулатович
доктор социологических наук (DSc), профессор

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Сабилова Умида Фархадовна
доктор социологических наук (DSc)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD:

22.00.01-Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.

Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.

Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Бекмурадов Мансур Бобомурадович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Каланов Комил Куллахматович
кандидат социологических наук, профессор (Узбекистан)
Убайдуллаева Раиса Турсуновна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Негматова Шахзода Шухратовна
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Шайылдаева Асель Кокоевна
кандидат социологических наук (Кыргызстан)

Исмаилов Алишер Агзамович
доктор экономических наук, (Узбекистан)
Щепилова Галина Германовна
доктор философских наук, профессор (Россия)
Рожанский Михаил Яковлевич
кандидат философских наук (Россия)
Маматов Нормурат
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Бурнашев Рустам Ренатович
кандидат философских наук, профессор (Казахстан)

22.00.02-Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи

Социальные структуры, социальные институты и образ жизни

Social structures, social institutions and way of life

Умаров Абсалом Адилевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Холбеков Абдуғани Жуманазарович
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Шайхисламов Рафаэль Бадретдинович
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Акулич Мария Михайловна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

Антонио Алонсо Марсос
доктор политических наук, профессор (Испания)
Фадеева Любовь Александровна
доктор социологических наук, профессор (Россия)
Виктор Агаджаньян
доктор философии по социологическим наукам,
профессор (США)
Абдулазизов Абдулвоҳид Хабибуллоевич
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

22.00.03-Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.

Социология социального сознания и социального процесса.

Sociology of social consciousness and social process

Аликариев Нуритдин Сапаркариевич
доктор экономических наук, профессор (Узбекистан)
Матибаев Тасполат Балтабаевич
доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)
Николов Стефан
доктор философии по социологическим наукам, (Болгария)

Мирзахмедов Абдирашид Мамасидикович
доктор философских наук, профессор (Узбекистан)
Ли Ци
доктор исторических наук, профессор (Китай)
Сухомлинова Марина Валерьяновна
доктор социологических наук, профессор (Россия)

www.tadqiqot.uz решаёт задачи, предусмотренные Стратегией Узбекистана 2030, направленные на развитие науки за счёт внедрения достижений научных исследований учёных и служащих их признанию в международном научном сообществе. Так, каждой статье, опубликованной в журнале, присваивается номер DOI (Crossref). Журналы включены в международные индексные базы данных. Входит в список журналов ВАК Узбекистана.

22.00.01-Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Пармонов Фарход Ярашевич
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Жусубалиев Абдикайым Рысбаевич
кандидат социологических наук, доцент (Кыргызстан)
Алимухамедова Нодира Ядгаровна
доктор философии по философским наукам (Узбекистан)
Каланова Сабохат Мурадовна
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)

Камалова Хатира Сабыровна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Тагиева Гулсум Гафуровна
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)
Ахмедова Феруза Медетовна
доктор философии по социологическим наукам (PhD)
(Узбекистан)
Рахимбаева Дилбархон Абдулхамитовна
кандидат философских наук, доцент (Узбекистан)

22.00.02-Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Аликариёва Аълохон Нуриддиновна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Зайтов Элёр Холмаматович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Уразалиева Гулшода Бекпұлатовна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

Жиянмуратова Гулноз Шербутаевна
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Мирзахмедов Хуршид Абдирашидович
доктор философии по социологическим наукам,
и.о. профессор (Узбекистан)
Қаюмов Қахрамон Нозимжонович
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)

22.00.03-Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Сеитова Зухраҳон Пиржановна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Абдуллаев Акмал Гадаймурадович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Доспанова Дилара Уракбаевна
кандидат филологических наук, доцент (Узбекистан)

Каримов Бобир Шаропович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Якубов Ильдар Харрасович
кандидат политических наук, доцент (Узбекистан)
Абдухалилов Абдулло Абдухамитович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МАҚОЛАДА КЕЛТИРИЛГАН ДАЛИЛЛАРНИНГ ТЎҒРИЛИГИ УЧУН МУАЛЛИФ МАСЪУЛДИР | АВТОР НЕСЕТ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ДОСТОВЕРНОСТЬ ФАКТОВ ИЗЛОЖЕННЫХ В СТАТЬЕ

МУНДАРИЖА | СОДЕРЖАНИЕ | CONTENT

1. Сеитов А.П. СОЦИОЛОГИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ДИАЛОГА МЕЖДУ ОБЩЕСТВОМ И ГОСУДАРСТВОМ.....	5
2. Rasulov Abdimumin O'ZBEKISTONDA PSIXODIAGNOSTIKA METODIKALARINING TATBIQ ETISH TARIXI..	8
3. Xusanova Xayriniso, Kamilov Farxod G'ARB DAVLATLARIDA AHOLINI IJTIMOY HIMOYALASHNING KONSEPTUAL VA INSTITUTSIONAL ASOSLARI.....	16
4. Hojiyev Zavqiddin INNOVATSION TA'LIM KLASITERI MAMLAKATNI IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA: SOTSIOLOGIK TAHLIL.....	24
5. Yunusov Alisher YANGI O'ZBEKISTONDA YOSHLAR QATLAMI: SOTSIOLOGIK TAHLIL.....	33
6. Kadirova Xalima GLOBALASHUV SHAROITIDA MEDIA TA'LIM VA MEDIA SAVODXONLIKNING IJTIMOY AHAMIYATI.....	40
7. Abdikadirova Nigora RAQAMLASHTIRISH VA RAQAMLI TA'LIMNING INSON SALOHİYATIGA TA'SIRI.....	46
8. Ким Лариса ВИРТУАЛЬНАЯ СОЦИОСФЕРА: ТРАНСФОРМАЦИЯ СТРУКТУРЫ И КУЛЬТУРЫ УЗБЕКСКОГО ОБЩЕСТВА.....	53
9. Islambaev Ravshan QORAQALPOG'ISTONDA YOSHLAR NORASMIY BANDLIK DINAMIKASINING IJTIMOY-IQTISODIY OMILLARI.....	60
10. Eshmanova Iroda O'ZBEK YOSHLARINING XITOIY XALQ RESPUBLIKASIDAGI MOSLASHUV JARAYONLARI.....	67
11. Ravshanbekova Xurshidabonu YANGI O'ZBEKISTONDA XALQ QABULXONALAR EVALUTSIYASINI TADQIQ ETISHNING NAZARIY-METODOLOGIK JIATLARI.....	74
12. Mirjavxarova Farida YOSHALARINING HARBIY-PROFESSIONAL ORIENTATSIYAGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	81
13. Boboyev Sherzod O'ZBEKISTONDA XAYRIYA AMALIYOTINING TARIXIY-RETROSPEKTIV TAHLILI.....	90
14. Anorboyeva Marifat YANGI O'ZBEKISTONDA URBANIZATSIYA JARAYONLARIGA DOIR NORMATIV-HUQUQIY HUJJATLARNING KONTENT TAHLILI.....	98
15. Yaxshiliqova Dildora NOGIRONLIGI BO'LGAN YOSHLARNING SOTSIAL MOBILLIK JARAYONLARIGA DOIR YONDASHUVLARNING NAZARIY TAHLILI.....	105
16. Nuralimova Gulsinoy AHOLINING ZAIF QATLAMLARIGA KO'RSATILADIGAN IJTIMOY XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	113
17. Mirzaaaliyeva Aziza SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA IJTIMOY-SIYOSIY TAHLILNING NAZARIY MUAMMOLARI.....	119

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Mirzaaliev Aziza,

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
Siyosatshunoslik yunalishi tayanch doktoranti
email: azizamirzaaliyeva1@gmail.com

SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA IJTIMOY-SIYOSIY TAHLILNING NAZARIY MUAMMOLARI

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.22075220>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada bugungi kunda sun'iy intellekt texnologiyalaridan ijtimoiy-siyosiy tahlilda foydalanish jarayonida ularni siyosiy-huquqiy legitimlikni asosiy o'ringa qo'yadigan qarorlar bilan boshqaruvda asosan samaradorlik va tezlik, optimallik talab qilinadigan ijroiylar jarayonlardan farqlamaslik nazariy va amaliy xatolarga olib kelayotganligi tahlil qilingan. Muallif tomonidan sun'iy intellekt siyosiy haqiqatni anglay oladimi yoki faqat hisoblaydimi, degan savollarga javob topgan holda ba'zi nazariy muammolar, jumladan, epistemologik, ontologik, etik va normativ kamchiliklar bayon yetilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ijtimoiy-siyosiy tahlil, epistemologik muammo, normativ muammo, siyosiy haqiqat, ijro hokimiyati, siyosiy qaror chiqarish va qabul qilish.

Мирзаалиева Азиза,

Докторант направления политологии
Узбекского государственного университета мировых языков
email: azizamirzaaliyeva1@gmail.com

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА НА ОСНОВЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется тот факт, что сегодня в процессе использования технологий искусственного интеллекта в социально-политическом анализе не проводится различий между ними и исполнительными процессами, которые в первую очередь требуют эффективности, скорости и оптимальности в принятии решений и управлении, что приводит к теоретическим и практическим ошибкам. Автор отвечает на вопросы о том, может ли искусственный интеллект понимать политическую истину или только вычисляет её, и излагает некоторые теоретические проблемы, включая эпистемологические, онтологические, этические и нормативные недостатки.

Ключевые слова: искусственный интеллект, социально-политический анализ, эпистемологическая проблема, нормативная проблема, политическая истина, исполнительная власть, принятие и утверждение политических решений.

Mirzaaliyeva Aziza

bekistan state world languages university

PhD student in political science

email: azizamirzaaliyeva1@gmail.com

THE ORETICAL PROBLEMS OF SOCIO-POLITICAL ANALYSIS BASED ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE

ABSTRACT

This article examines the use of artificial intelligence in socio-political analysis. It argues that prioritizing political and legal legitimacy while ignoring the differences between such decisions and executive processes focused on efficiency and speed can lead to theoretical and practical mistakes. The study also explores whether artificial intelligence can understand political reality or merely calculate it. In doing so, it identifies key epistemological, ontological, ethical and normative problems.

Key words: artificial intelligence, socio-political analysis, epistemologic problem, normative problem, political reality, executive branch, political desicion- making.

KIRISH

Bugungi kunda siyosiy jarayonlarni tahlil qilish jarayonida aniq bo'lyaptiki, siyosiy boshqaruvga yangi texnologiyalarni tatbiq qilish ko'plab qulayliklar bilan birga qator muammoli va xavotirli vaziyatlarni ham keltirib chiqarmoqda. Biz butun insoniyat taqdirini hal qila oladigan qonunlarga insoniy fikrday olmaydigan texnikalarni jalb etishimiz qanday foyda beradi? Lekin har bir sohada jarayonni optimal va tezlashtirish imkonini beradigan texnologiyalardan foydalanmaslik tizimni qoloqlashtirmaydimi?

Sun'iy intellekt siyosiy haqiqatni qanchalik adolatli, to'g'ri va mazmun jihatdan yaxshi anglay oladi, bu uchun nimalar qilish kerak kabi savollarga SI ni sohada qo'llashdan oldinroq javob topilsa, uning oqibatlar ham ko'ngildagidek bo'ladi. Inson jarayon tahliliga tarixiy xotira, axloqiy baho, qadriyatlar va ma'no jihatdan yondashsa, SI tahlilga ma'lumot (data), statistik bog'liqlik, ehtimollik va andoza tomondan qaraydi. Yigirma birinchi asrda sun'iy intellekt ko'plab muhokamalar va innovatsion yechimlarning markazida bo'lib kelmoqda hamda ko'plab hukumatlar uchun strategik resurs sifatida qaralmoqda. Aynan shu resurs mamlakatning xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini oshirish va iqtisodiy o'sishni jadallashtirishga yordam beradi. Shu bilan birga, sun'iy intellekt ichki siyosat manfaatlarini yo'lida, jumladan, davlat boshqaruvi sohasida ham "xizmat qiladi" [1].

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda sun'iy intellekt asosida ijtimoiy-siyosiy tahlilning nazariy muammolarini o'rganishda turli siyosiy tadqiqot metodlari, statistik tahlil usullari hamda qiyosiy yondashuv asos qilib olinadi. Ushbu bo'limda tadqiqotning metodologik asosi, tadqiqot ob'ekti va predmeti, ma'lumotlar manbai va ishlatilgan metodlar tizimli ravishda yoritiladi.

ASOSIY QISM

SI asosida qanchalik ko'p samaradorlik ko'rmoqchi bo'lsak, siyosiy hayotni shunchalik ko'p raqamlashtirishimiz kerak. Aks holda, sodda voqeilikka mo'ljallangan model siyosiy reallikni buzib talqin qilib yuboradi. SI kodlarga tayangan holda «A» hodisa «B» ga olib keladi deb ko'rsatadi. Nega «A» «B» ga olib keldi, deb so'ralganda esa statistik moslikni ko'rgan holdagina javob beradi.

An'anaviy siyosatda har qanday qarorning subekti inson deb qaraladi. Chunki mas'uliyat bor. SI tavsiyalar beradi, vaziyatni prognoz qiladi va baholaydi. Lekin oqibatlarga javob bermaydi. Agar hukumat SI qaroriga bevosita tayanib qonun chiqarishi tuzatib bo'lmas xatolikni keltirib chiqarsa kim javobgar bo'ladi? Bu texnologiyalar juda kuchli vositaligini ta'kidlagan holda shuni ham yesdan

chiqarmaslik kerakki, mustaqil va ideal siyosiy tafakkur yemas. Bu yesa hali sohaga ko'plab yangiliklar kiritilishi kerakligini talab yetadi.

Hokimiyatning asosiy tarmoqlari hisoblangan qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud o'zining, vakolatlar doirasi, funksional vazifalari va konstitutsiyaviy maqomi bilan bir-biridan tubdan farqlanadi. Shu bois, zamonaviy texnologiyalarni, jumladan, raqamli va sun'iy intellekt asosidagi yechimlarni davlat hokimiyatining barcha tarmoqlariga yagona va standart model asosida ko'r-ko'rona tatbiq etish institutsional nomutanosibliklar va noroziliklarni yuzaga keltirishi tabiiy. Aksincha, har bir hokimiyat tarmog'ining huquqiy tabiatiga, qaror qabul qilish mexanizmlariga va mas'uliyat darajasiga mos ravishda ishlab chiqilgan, differensial yondashuvga asoslangan texnologik yechimlarni joriy etish davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish, siyosiy hamda huquqiy legitimlikni saqlash hamda boshqaruv barqarorligini ta'minlash nuqtayi nazaridan ancha maqsadga muvofiq hisoblanadi. Oksford lug'atida sun'iy intellekt (SI) quyidagicha ta'riflanadi: «Oddiy ravishda inson aqlini talab qiladigan vazifalarni, masalan, vizual idrok, nutqni aniqlash, qaror qabul qilish va tillar o'rtasida tarjima qilishni bajara oladigan kompyuter tizimlari nazariyasi va rivojlanishi»[2].

Shu bois, SI ijtimoiy-siyosiy tahlil jarayonida qaror chiqaruvchi subekt sifatida yemas, balki, bu jarayonni ratsionallashtiruvchi bir kuch sifatida qo'llanishi zarur. Sud hokimiyati misolida olib qaralsa, «Sudya odob va axloqning umumetirof etilgan qoidalarga amal qilishi, har qanday vaziyatlarda haqiqatparvar bo'lishi, sud hokimiyatining nufuzini tushiradigan va sudyaning obro'-etiboriga putur yetkazadigan yoki uning xolisligi, mustaqilligi va beg'arazligiga shubha tug'dirishi mumkin bo'lgan xatti-harakatlardan o'zini tiyishi, o'zining sudyalik lavozimi nufuzidan shaxsiy manfaatlari yoki boshqa shaxslarning manfaatlari yo'lida foydalanishdan o'zini saqlashi, huquq sohasida o'zining kasb malakasini oshirib borishi, sud protsessida taraflarga sabr-toqatlilikini va obro'sini ko'rsatishi, shaxsiy hayotda yuksak axloqiy qoidalarga amal qilishi shart»[3].

Bundan kelib chiqadiki, sudya chiqarayotgan qaror faqat uning normativ bilim va ko'nikmasiga emas, balki uning insof, vijdon hamda odamiylik fazilatlarini asosida qabul qilinadi.

Va aynan shu jihatdan sud hokimiyatini sun'iy intellekt texnologiyalariga butunlay topshirib qo'yish juda katta xavflarni keltirib chiqaradi. Qaror qabul qilish asosan uch bosqichni o'z ichiga oladi: avvalo muammoni aniqlab olish, mos variantlarni yaratish hamda optimal qaror chiqarish. Sun'iy intellekt bu jarayonni avtomatik shaklda tezlashtirib, inson ko'zga ilmaydigan kichik o'zgarishlarni ham payqagan holda xatolarni topishga yordam beradi. Ammo uning axloqiy va huquqiy jihatlariga e'tibor qaratilmasdan «Human-centered AI» tamoyiliga amal qilinmas ekan, adolatsiz qarorlar chiqarilishi ko'payadi.

Xususan, sud jarayonida jabrlanuvchi nomi bilan ishtirok etayotgan shaxs o'zining moddiy kelib chiqishi yoki ijtimoiy aloqalari imkoniyatidan foydalanib, vaziyatni manipulyatsiya qilishi, jinoyat sodir etilganiga o'xshash tashqi holatni puxta rejalashtirishi mumkin. Bunday holatda yesa ayblanuvchi deb qaralayotgan shaxs real ravishda qoidabuzarlik sodir etmaganligiga qaramasdan, yetarli himoya vositalari, dalillar yoki huquqiy savodxonlikka ega bo'lmagani sababli zaif nuqtaga tushib qoladi.

Bilamizki, sun'iy intellekt texnologiyalari bazada mavjud bo'lgan informatsiyalar, statistik hisob-kitoblar, dalillar va avvaldan belgilangan algoritmlar asosida oxirgi xulosani chiqaradi. Ular inson fe'l-atvoridagi nozik psixologik tafovutlarni, yashirin manfaatlar to'qnashuvini, vijdoniy holatni yoki axloqiy kontekstni to'liqligicha bilib olish qobiliyatiga ega emas. Oqibatda, sun'iy intellekt tomonidan chiqarilgan qaror tashqi va mavjud belgilar, formal mezonlarga tayangan holda shakllanib, adolat tamoyilini chetga surib qo'yish xavfini keltirib chiqaradi.

Aynan shuning uchun ham, sud tarmog'ida sun'iy intellektdan foydalanish masalasida uni asosiy va mustaqil qarorni qabul qiladigan subekt sifatida emas, balki sudyaga optimal yordamchi, tahliliy va texnik instrument sifatida cheklangan doirada qo'llash maqsadga muvofiq hisoblanadi. Shuni inobatga olib, har tomonlama o'ylab chiqilgan holda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti «Sudlar faoliyatiga sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish orqali odil sudlovga erishish darajasini oshirish hamda sud tizimining moddiy-texnik ta'minotini yaxshilashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi farmonni imzoladi[4].

Unga ko'ra, 2026-yil 1-yanvardan boshlab «my.sud.uz» interaktiv xizmatlar portalida fuqarolarga huquqiy tomonlama yordam berish moduli tatbiq etiladi, sun'iy intellekt texnologiyasi asosida ishlaydigan virtual maslahatchi huquqiy murojaatlarga reaktiv tarzda javob beradi.

Davlat xizmatlari sohasida vaqtni tejash, xizmat ko'rsatish samaradorligi va sifatining oshishi, xizmatlarning qulayligi hamda inklyuzivligining yaxshilanishi kabi aniq afzalliklardan tashqari, ko'zga tashlanmaydigan boshqa ijobiy jihatlarga ham e'tibor qaratish lozim. Jamoatchilik bilan o'zaro aloqada bo'ladigan turli hukumat veb-portallariga kommunikativ sun'iy intellektni joriy etish xizmatlarni zarur darajada shaxsiylashtirish imkonini beradi. Biroq ushbu jihat yanada chuqur ilmiy tadqiqotlar va amaliy sinovlarni talab qiladi [5].

Shuni ta'kidlash joizki, ijro hokimiyati sun'iy intellektni faol tarzda qabul qila oladigan tarmoq hisoblanadi. Bu esa sun'iy intellekt normativ emas, balki, operatsion xarakterli ekanligidan kelib chiqib izohlanadi. Bugungi kunda asosiy e'tibor raqamli texnologiyalar yordamida fuqarolarning ehtiyojlarini yanada samarali qondirishga qaratilmoqda. Xususan, byudjet mablag'laridan samaraliroq foydalanish orqali soliq to'lovchilar uchun ko'proq qiymat yaratish, moslashtirilgan, qulay va inklyuziv davlat xizmatlarini taqdim etish hamda fuqarolar bilan muloqot va ularning ishtirokini yaxshilash ustuvor vazifa hisoblanadi [5].

E'tiborlisi shundaki, bugun O'zbekiston Respublikasining turli tizimlari o'zining sun'iy intellektga asoslangan ilovalariga ega bo'lib bormoqda. Xususan, Davlat Soliq Qo'mitasi «Davron» nomli soliq to'lovchilar bilan to'g'ridan to'g'ri muloqot qila oladigan chat bot, Adliya vazirligida «lex.uz AI» normativ-huquqiy hujjatlar bazasi, bundan tashqari, ichki ishlar va xavfsizlik tizimida qoidabuzarliklarni aniqlash va videokuzatuvni amalga oshirish uchun «Face Id» tizimi faoliyati yo'lga qo'yilgan. Lekin bularning barchasi hozirda o'zining ilk bosqichida.

O'zbekistonda SI holatini Ijro hokimiyati doirasida bosqichma-bosqich tahlil qilib, chet yel tajribasi asosida yangiliklar kiritish uchun takliflar ishlab chiqish mumkin. Jumladan, eng yuqori nuqtadagi Prezident Administratsiyasi va Hukumat doirasida SI analitik hamda yordamchi sifatida baholanadi: turli xil ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatgichlar prognozi, qarorlarning loyihalarini tayyorlash kabi masalalar shular jumlasidandir. Iqtisodiyot va moliya vazirligida sun'iy intellekt xarajatlar va tushumlarni bashorat qilib, xavfli tranzaksiyalarni aniqlash kabi mexanizmlar bilan bog'liq vazifani bajaradi. Soliq tizimi yesa O'zbekistonda sohada AI qo'llash bo'yicha oldingi o'rinlarda turadi, soliq to'lovchilarga maslahat, qonunbuzarliklarni aniqlash, elektron deklaratsiyalarni avtomatik tekshirish yaxshi yo'lga qo'yilgan. Bundan tashqari, Bojxona qo'mitasi, Ichki Ishlar vazirligi, Adliya vazirligi, bandlik va ijtimoiy himoya tarmoqlarida ham sun'iy intellektdan foydalanish o'zining boshlang'ich qadamlarini tashlagan va rivojlanmoqda.

Sun'iy intellekt bo'yicha chet davlatlari tajribasiga nazar solsak, Albaniya davlatida sun'iy intellekt (Diella) 2025-yil oxiriga kelib bosh vazir (siyosiy vakolati yo'q) qilib tayinlandi. Vazifasi asosan korrupsiyaga qarshi kurashish va fuqarolarga ko'rsatilayotgan ba'zi xizmatlarni tezlashtirish [6].

O'zbekiston uchun Adliya vazirligi hamda davlat xizmatlarida SI yuriqnomasini tashkil etish tajribasini olish mumkin. Bunda AI maslahatchi fuqarolar bilan NLP asosida gaplashadi, muammo bo'yicha qaerga murojaat qilishni tavsiya qiladi, ma'muriy va korrupsiyaga qarshi kurashish jarayonlarini samarali va optimal qilish uchun asosiy mexanizm vazifasini bajaradi. Ispaniyadan ham o'rganish mumkin bo'lgan jihatlar mavjud: hukumat tomonidan SI ni Nazorat Qilish Agentligi tashkil etilgan bo'lib, u tizimning huquqiy va etik monitoringini amalga oshiradi.

Aynan shu tizimning O'zbekistonda ham tashkil etilishi bilan bugungi kunda hukumat tizimlarida ishlatilishi ommalashib borayotgan SI asosidagi texnologiyalarga rasman sertifikat berish, ularni ishonchilik darajasini tekshirish va shubhali, xatoliklarga yul qo'yadigan turlarini cheklash kabi standartlarning keng qo'llashga olib keladi. Bundan tashqari, Janubiy Koreyadan muhim jihatni olish mumkin, ya'ni O'zbekistonda ham Vazirlar Mahkamasi yoki Prezident huzurida maxsus SI bo'yicha qo'mita tashkil etilib, uning faoliyatiga barcha sohalarida qo'llanilayotgan SI boshqarmalari birlashtirilsa, shundagina «javobgarlik» degan normativ va ontologik muammo bartaraf etiladi. Ta'kidlab o'tish kerakki, hozirda Raqamli Texnologiyalar vazirligi bizda faoliyat yuritib boradi. Albatta, bu vazirlik juda muhim ishlarni amalga oshirmoqda. Ammo, uning tasarruf doirasi keng: IT, raqamlashtirish, e-government, startaplar va AI texnologiyalarini joriy etish kabi. Tizim qanchalik aniq maqsadga yunaltirilgan bo'lsa, mahsuldorlik ham oshadi.

Davlat boshqaruvida sun'iy intellektdan foydalanish faqat texnologik innovatsiyalarni emas, balki uni samarali va xavfsiz joriy etishni ta'minlaydigan tegishli me'yoriy-huquqiy hujjatlar va siyosiy qarorlarni ham talab qiladi. Ijtimoiy-iqtisodiy tendensiyalarni prognoz qilish maqsadida strategik rejalashtirishda sun'iy intellektdan foydalanish davlat siyosati uchun zarur hisoblanadi, ammo bu AI vositalaridan qanday foydalanish kerakligi va ehtimoliy suiiste'mollarning oldini olish uchun qanday cheklovlar joriy etilishi lozimligini belgilaydigan aniq tartibga solishni talab etadi [7].

Bugungi kunda sir emaski, Davlat xizmatlari yoki shunga o'xshash fuqaro murojaatlari qabul qilinayotgan markazlarda inson omili sabab navbat juda ham ko'pligi xizmat shaklini sekinlashtirib, fuqarolar ishonchini kamayishiga olib kelishi mumkin. Shu boisdan, ijro tizimining bir qismi hisoblangan adliya vazirligida quyidagi sxema bo'yicha ishlaydigan, sun'iy intellektga asoslangan texnologiyaning kiritilishi ayni muddao. Bunda istalgan fuqaro onlayn tarzda o'z murojaatlarini yozma yoki og'zaki shaklda ilovaga yuklaydi.

Keyingi bosqichda kompyuter insonning nutqini «OCR (Optical Character Recognition - Optik belgilarni aniqlash)» texnologiyasi tasvirdagi matnni mashina o'qiydigan shaklga o'tkazish uchun ko'plab tillarni qo'llab-quvvatlaydi. Zamonaviy OSR tizimlari ko'p tilli (o'zbek, rus, ingliz va boshqalar) matnlarni, turli shrift va formatlarni aniqlay oladi, shuningdek, yomon yoritilgan sharoitda ham ishlaydi [8].

Bu bosqichdan keyin OCR kabi texnologiyalar yordamida raqamlashtiradi. Undan keyingi bosqichda matn tozalanadi hamda NLP ((Tabiiy tilni qayta ishlash) – bu suniy intellektning (AI) kompyuterlarga inson tilini (yozma va ogzaki) tushunish, tahlil qilish, talqin qilish va yaratish imkonini beruvchi kichik sohasi. U tilshunoslik va kompyuter o'rganish usullarini birlashtirib, mashinalarga matn mazmuni va his-tuygularini tushunishga yordam beradi) [9] asosida standardlashtiriladi. Avtomatik ravishda muammoning mavzusi aniqlangach, bu muammo shoshilinchlik darajasi bo'yicha yuqorimi yoki pastroqligi baholangan holda qaysi organ fuqaroning taqdim etgan muammosiga mosligi tavsiya etiladi. Eng asosiy va muhim jihati shundaki bu bosqichlardan so'ng albatta holat inson (vakolatli shaxs) tomonidan ko'rib chiqilib, ijroga yo'naltiriladi (1-rasm).

1-rasm. Fuqaro murojaatini qabul qilishda sun'iy intellektdan tizimli foydalanish

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish lozimki, bugun har bir sohada ehtiyoj sezilayotgan sun'iy intellektning barcha turi sohaga yo'naltirishdan oldin qayta ishlanishga, millat mentalitetiga, davlatning rivojlanganlik darajasiga va aholining imkoniyatlariga maksimal tarzda moslashtirilishga muhtoj. Korxonalarda inson nazorati ostiga olingan, javobgarligi ham ma'lum bir shaxs yoki bo'lim qo'lida bo'lgan sun'iy intellekt texnologiyalarining qo'llanilishi ish mahsuldorligini kafolatlaydi, ko'ngilsizliklar oldi olinadi. Monitoring va nazorat tizimlari dinamik bo'lishi va uzoq muddatga mo'ljallangan holda ishlab chiqilishi kerak. Ya'ni, hatto sun'iy intellekt o'z-o'zini o'rganish jarayonida ham bu tizimlar o'zining asosiy tamoyillari va prinsiplarini yo'qotmasligi lozim. Shuningdek, bunday tizimlar algoritmarda yuz beradigan o'zgarishlarga mos ravishda javob bera olishi kerak, ammo bu o'zgarishlar tizimning asosiy vazifalari va texnik tuzilishiga salbiy ta'sir ko'rsatmasligi zarur. Chunki bu tizimlarni yaratishdan ko'zlangan asosiy maqsad aynan shu barqarorlikni ta'minlashdir. Shu sababli bu vazifani amalga oshirish ancha murakkab hisoblanadi [10].

Адабиётлар/ Литература/ References

1. Dei H. Artificial intelligence in public administration: benefits and risks. Management (Montevideo). 2025; 3:137.
2. 23rd International Command and Control Research & Technology Symposium "Multi-Domain C2" "Artificial Intelligence for Decision Support in Command and Control Systems" Johan Schubert, Joel Brynielsson, Mattias Nilsson, Peter Svenmarck
3. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumi & O'zbekiston Respublikasi Oliy xo'jalik sudi Plenumi. (1996-yil 20-dekabr). Sud hokimiyati to'g'risida: 1/60-son qaror.
4. https://uza.uz/oz/posts/sudlar-faoliyatiga-suniy-intellekt-texnologiyalari-joriy-etiladi_753553?utm_source=chatgpt.com
5. Rzycki B, Duenas-Cid D, Przeglasińska A. Application of artificial intelligence by Poland's public administration. In: Research Handbook on Public Management and Artificial Intelligence. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited; 2024. p. 118-36
6. https://en.wikipedia.org/wiki/Diella_%28AI_system%29?utm_source=chatgpt.comhttps://www.oecd.org/en/publications/governing-with-artificial-intelligence_

-
7. Ihor Rekunencko, Iana Kobushko, Oleksii Dzydzyguri, Inna Balahurovska, Oksana Yurynets and Oleksandr Zhuk (2025). The use of artificial intelligence in public administration: Bibliometric analysis. Problems and Perspectives in Management, 23(1), 209-224. doi:10.21511/ppm.23(1).2025.16.216
 8. <https://docs.cloud.google.com/vision/docs/languages>
 9. https://en.wikipedia.org/wiki/Natural_language_processing
 10. Domashenko SV. Artificial intelligence in public administration. Collection of Scientific Papers. 2024;58- 60.

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000